

ANTUN BRANKO ŠIMIĆ: *DNEVNIK, PISMA*

Helena Sablić - Tomić

U *Sabranim djelima* iz 1960. godine, u knjizi br. 99. *Pet stoljeća hrvatske književnosti* iz 1963. (priredio Jure Kaštelan), kao i u izabranim djelima *Tijelo i mi* priređivača Delimira Rešickog, *Croatica*, knj. 70, iz 1999. autobiografski tekstovi A.B. Šimića nisu žanrovski prepoznati pa ni objelodanjeni kao jedna cjelina. U *Sabranim djelima* koje priređuju Nedjeljko Mihanović i Dubravko Jelčić, a godine 1988. objelodanjuje *August Cesarec* iz Zagreba u suradnji sa *Svjetlošću* iz Sarajeva, dnevnik iz 1920-1921, zapisi s papirića o slobodi ljubavi, svojoj slobodi pisanja, fragmentarni aforizmi pisani u razdoblju 1920-1921. i pisma pisana od 1920-1924. objavljuju se ispod zajedničkog naslova: *Autobiografski spisi*. Deset godina nakon njih u izdanju *Doma&svijeta*, Zagreb 1998. u povodu 100. obljetnice rođenja A.B. Šimića isti prireditelji u suradnji s urednicima Milom Pešordom i Božidarom Petračem objelodanjuju drugo izdanje u dva sveska *Sabranih djela (pjesme, proza)*.

Neki su priređivači, kao npr. Stanislav Šimić, autobiografski diskurs A.B. Šimića podijelili u tri skupine *O sebi*, *Zapisi 1920-1923*, i *Intima* premda se u ostavštini ne pronalazi potvrda da je autor razvrstao bilješke na taj način. Neki zapisi s papirića objelodanjeni su na stranicama časopisa *Mogućnosti* 1960, a jedan dio pisama objelodanjen je 1962. i 1988. u časopisu *Republika*.

Prvi put tekst *Radne bilježnice* objelodanio je Ivo Frangeš u *Forumu* br. 6 iz 1965. pod naslovom *Radna sveska A.B. Šimića*. U napomeni Frangeš deskriptiv-

jom bilježnice, pisanja u njoj kao i njezina sadržaja, čitateljima ukazuje kako je »Šimićeva gorka stranica vrijedan dokument izgrađivanja njegove nepopustljivosti, prema sebi i prema drugima«. ¹

Nama su zapisi na papirićima i tekst radne bilježnice zanimljivi kao sekundarni prilog istraživanju autobiografskoga diskursa A.B. Šimića, u kojima pronalazimo potvrdu narativnih strategija prepoznatih u dnevniku kao što su autorefleksija, potreba za razotkrivanjem osobnih frustracija, dokumentarna vjerodostojnost, dilema bez potrebe mimetičkog narativiziranja zbilje.

Dakle, spomenuti pojmovi *autobiografski diskurs* i *dokument* povod su našem istraživanju kojemu se nameće pitanje:

Može li se preko naratoloških osobina Šimićeva dnevnika upozoriti na dnevnik kao na zaseban autobiografski žanr koji opravdava objelodanjivanje u zajedničkom poglavlju *Autobiografski spisi*?

Odnosno mogu li se kroz njegove dnevničke zapise kao i korespondenciju prepoznati kontekstualni odjeci kanoniziranog ekspresionizma (razdoblje 1916/1917. do 1921/1922) jer ipak je riječ o pismima koje upućuje, kako bi rekao Zdenko Lešić u *Klasicima avangarde*,² anarhičan, silovit i revolucionaran pjesnik?

I.

Odgovarajući na pitanje zašto dnevnik analizirati kao pripovjedni žanr ako se zna da dnevnički izvještaj naglašava zahtjev za točnošću i pouzdanošću informacije koje ukazuju na visok stupanj vjerodostojnosti diskursa Manfred Jürgensen³ ističe neke njegove narativne karakteristike. Ako ga one primarno ovjeravaju kao ne-fikcionalnu prozu, dnevnik se analizira kao dokument povijesti koju zapisuje dnevnički subjekt. Međutim, tada on istovremeno postaje i prostor u kojemu se čitatelj susreće s privatnom osobnošću autora. Preko tih obilježja, dokumentarnosti i subjektivnosti, Jürgensen dnevnik određuje reprezentativno-subjektivnom povjesnicom u kojoj se individualna historijska egzistencija prepoznaje kao socijalni subjekt koji prati sveukupni društvenopolitički i kulturnohistorijski razvoj vremena.

Šimićev dnevnik je datiran premda nije pisan iz dana u dan već tijekom nekoliko dana u svibnju 1921. i kolovozu iste godine. Šimić nije vodio brigu prilikom pisanja dnevnika o njegovoj primarnoj određenosti vezanoj uz nastojanje dnevničkoga subjekta da vremenski prikaz događaja i pisanja o njemu svede na minimum, odnosno da tekstem simulira istodobnost događanja i pisanja.

Središnja tema kojom se Šimić bavi pokušaj je identificiranja sebe unutar vlastite egzistencije. Povod pisanju dnevnika nije opisivanje *događaja već doživljaja* kao odraza neposrednog odnosa prema životu, i individualno proživljenog iskustva. Njegova tekstualizacija pokazuje autorovu pripadnost ekspresionističkoj poetici koja krik, ideju obnove čovječanstva, revolt, rastakanje subjekta, rasap objektivne slike svijeta, simultanitet, atomizaciju i izolaciju pojedinih slika, samoironiju i grotesknost, prema riječima C. Milanje,⁴ određuje kao oznaku paradigme.

Ako Šimićev dnevnik odredimo ekspresionističkim, onda dominantan naglasak stavljen na refleksije dnevničkog subjekta, čime se također odustaje od načela mimeze, a diskurs se oblikuje njegovom voljom, logikom duha i akcijom misli, ovjerava upravo izrečeno. Izoliranost dnevničkoga subjekta iz svakodnevnoga prostora življenja povod je bilježenju zbivanja u obliku dnevnika: »14. maja 1921., Lani, dok sam bio u junu i julu u Šumeću, bio sam počeo u ovakovu teku zapisivati različite misli.«⁵ Dominantan narativni postupak u njegovim dnevničkim bilješkama kao i na papirićima jest refleksija. Stoga nam se i nameće mogućnost definiranja njihova oblikom *filozofskoga dnevnika*. U filozofskim se dnevnicima nastoji diskurzivno oblikovati spoznavanje vlastite duhovne egzistencije preko iskustva u zbilji. Izvanjski uvjeti, koji su gotovo uvijek, kao što smo spomenuli, neka vrsta prisilne izolacije,⁶ povod su zašto subjekt kreće u traganje za vlastitim intelektualnim identitetom.

12.VIII 1921. Duhovni pubertet. Kad bih mogao opisati očaje od svoje 17, 20, 21 godine, to bi bio jedan rijetki prikaz....o. Ona praznina, kaos, besmislica svega!

14.VIII. 1921. Od svih pojava kod čovjeka najutješljivija je igra. Ona je slika koja nam daje najuvjerljiviju iluziju o slobodi čovjekove volje. Čovjek oslobođen od nužnosti, bezutješne, mukle, besmislene nužnosti... Krik u prazno čini ga očajnikom...«⁷

U dnevniku Šimić diskurzivno oblikuje osobnu duhovnu egzistenciju, a tek sekundarno ga zanima egzistencijalni društveno-kulturološki kontekst koji ga određuje. Metanarativnim komentarom, »pisati misli je svakako bolje nego samo misliti misli«⁸ određuje se okvir unutar kojega se dnevnik vodi, obrazlaže se svrha takvoga čina: »Ako barem nešto zapišem, moći će mi to da posluži kasnije kao dokument što sam nekada mislio i kao biljeg u razvitku (naprijed ili natrag).«⁹

Primarne teme njegove perceptivne aktivnosti usmjerene su komentiranju univerzalnih kategorija kao što su egzistencija, oslobođenost mišljenja i odnosa u ljubavi. Visokosofisticiranim izrazom i produhovljenošću dnevnički diskurs prelazi u esejističku monološku raspravu oblikujući individualnu filozofiju života i osobni svjetonazor.

Posredno Šimić autotematizira neke svoje tekstove ili narativne postupke, što ima funkciju dotematiziranja centralne teme nastojeći i na taj način objasniti vlastitu poetiku književnog rada kao i upozoriti na temeljnu strategiju oblikovanja dnevnika — od unutarnjeg opisa stanja subjekta, preko spoznaje do blagih referencija na vanjske okolnosti koje tek iskustvenom ovjerom subjekta postaju predmetom diskurzivnog oblikovanja.

»Pokušah pisati jednu novelu, ali mi teško polazi za rukom. Kompozicija, cjelina — to je ono što me čini očajnim... Jučer sam mislio o tome da ocrtam Krkleca, njegov karakter, njegovu literaturu, odnos prema drugim ljudima i drugih ljudi prema njemu.«¹⁰

Sekundarna važnost datiranosti dnevnika govori u prilog činjenici kako Šimiću kalendarska i kronološka dimenzija dnevnika nisu bitne već je primarno usmjeren ukazivanju na kategoriju bezvremenosti u umjetnosti kroz koju ostvaruje osobnu intelektualnu potpunost.

Osnovna kategorija kojom je ovjerena naglašena osobnost subjekta, kazano Jaspersovim¹¹ riječima, *aktivizam* je mišljenja. Duhovni *aktivizam* nužno dovodi Šimića u poziciju vlastite intelektualne nesigurnosti, strepnje, tjeskobe, straha u odnosu prema zbilji koja projicira sociopolitički, povijesni i kulturološki trenutak, što je i ontološki cilj dnevnika — spoznati vlastitu različitost kao posljedicu intelektualne osame u prostoru drugih. Na tim mjestima Šimić prelazi u opise intimnih nesigurnosti: »Ovaj odjeljak je o meni najintimnijem. Mnogi bi to shvatio kao moju taštinu kad bi on to čitao, i rekao bi da to njega ne interesira... Jednako ti je tamna povijest držala koje držiš u ruci papira na kojemu pišeš... Pa sam ti, koliko

ti znađeš o samomu sebi? Ja ne velim da prorokuješ sebe u budućnosti, (nego) sjećaš li se još uvijek svega što si bio, živio, nisi li već mnoge stvari pozaboravio zauvijek? (1920)«¹²

Na papirićima Šimić često bilježi analeptičnim narativnim postupkom stanje u obitelji u kojoj su se svi, pa i majka, strašno bojali oca, tjeskobu koja je tada dominirala njihovim zajedničkim egzistencijalnim prostorom. Tjeskoba kao konstanta sjećanja na djetinjstvo eksplicitno je iskazana rečenicama poput: »Hercegovačka brda. Još kao dijete imao sam tamnu tjeskobu kad bih gledao hercegovačka brda, ono golo kamenje koje se sraslo u brda...«¹³

Takva refleksija iz djetinjstva upletena je kao dominanta Šimićeve pjesničke poetike: »Kasnije, kada se u meni razvila refleksija, brda mi nisu bila samo tuđa; njihova ogromnost, neizmjernost težine (koja je tolika da i sama riječ težina čini se ovdje neumjesna jer izaziva pojam mjerenja), stabilnost, trajnost — činile su mene čovjeka s njegovom sitnošću, nečim krhkim što se jedva, gotovo nikako ne da s njima usporediti.«¹⁴

Temeljne narativne osobine egzistencijalističke paradigme¹⁵ prepoznate u dnevniku i na papirićima prilog su poetičkoj komunikativnosti među žanrovima u kontekstu istoga vremena.

II.

Šimićeve korespondencija vezana je uz razdoblje 1919-1924. godine. U epistolarnom diskursu pisma pozornost je usmjerena prepričavanju i opisivanju osobnih emocija i psiholoških stanja iniciranih materijalnom neimaštinom, neposrednom komentiranju doživljene zbilje (npr. u pismu od 16.12.1919. Vasi Stajiću, vojvođanskom političaru, piše o kontekstu u kojemu se pojavio list *Vijavica*). Vrlo često u pismima uglednim književnicima i kulturnim djelatnicima s početka dvadesetoga stoljeća polemizira o značajnim zbivanjima u kulturalnom prostoru (npr. u pismu Begoviću ukazuje na povode objavljivanja svojega feljtona u istome broju *Orkana* u kome je izašao i tekst protiv Begovića; opisuje stanje u *Savremeniku* gdje se javlja kao suradnik do 1920, te u *Griču, Kritici*).

Osim privatne komunikacije (devet pisama upućenih zaručnici Tatjani /Josipi/Marinić),¹⁶ Šimićeva korespondencija udovoljava i socijalnim funkcijama ako je riječ o službenim dopisima upućenim npr. Milanu Begoviću, Milošu Crnjanskom, Iliji Jakovljeviću, Vasi Stajiću, Branimiru Livadiću, Draganu Težaku.

Uz devet pisama upućenih Tatjani Marinić u razdoblju od 9.XII.1923. do 25.I.1925. vjerojatno u njegovoj ostavštini postoji još pokoje pismo, na što upućuje rečenica iz dnevničke bilješke datirane 12.VIII.1921. u kojoj nakon citiranih rečenica iz *Epikurovoga vrta* Anatolea Francea o ljubomori,¹⁷ Šimić piše: »Nekoje misli odavle sam ja doslovce mislio, a inače sve što je on tu napisao može se naći u mojim pismima T. Na mnogo mjesta. Ali iz T. pisama, za koje znam da nisu 'literatura', može se navesti pasusa koji pobijaju ono što France veli o ženi.«¹⁸

Neposrednost napisanoga posljedica je povezanosti s primateljicom pisma, kao i potrebe da mu se opišu osobna intimna stanja, i to narativnim strategijama koje oblikuju iskrenost, istinitost i literariziranost diskursa. Ambijentalni opisi prostora Dubrovnika, Cavtata, Drinovaca napisani su s posebnom pozornošću i filigranskim osjećajem za prostor i detalj: »Baš kada su doktori bili kod mene, vani je vetar, koji duše već nekoliko dana, stao nanositi kišu i krupni sneg.«¹⁹ Međusobna povjerljivost i intimnost osigurana je sviješću kako se korespondencija vodi samo između pošiljatelja pisma i njegova primatelja te je samo njima inicijalno dostupna. Na nekim mjestima Šimić eksplicitno ističe potrebu intimnijega tona u pismima opravdavajući u isto vrijeme vlastiti suzdržani ton.²⁰ Pišući o svojoj obitelji, posebno naglašava promjenu u ponašanju oca koji je postao sve ljubazniji i topliji prema njemu. Briga koju mu upućuje vjerojatno je posljedica njegove bolesti jer je kući došao vrlo *slab i mršav*.

Sadržaj privatnih pisama legitimiran je neposrednim zbivanjima unutar okruženja u kojemu Šimić boravi i emotivnim stanjima kroz koja prolazi. Potreba za priopćavanjem drugome osobnih razmišljanja o njima preduvjet je pisanju. Ističući svoju strepnju projiciranu Tatjaninim nepisanjem kao i ljutnju zbog njezine i bratove nebrige o njemu piše: »Zašto Stanko i Ti ne pošaljete one knjige Dostojevskoga o kojima sam govorio na polasku i pisao u pismu? Toliko malo truda od Vas, a za mene bi to bilo vrlo mnogo.«²¹

Datiranje upućuje na kontinuitet bilježenja. U obliku opisnih zametaka epistolarni subjekt, najčešće uvodnim rečenicama, ukazuju na događaje iz stvarnosti koji su vezani uz autora. Oni imaju funkciju naglašavanja individualnog odnosa prema

njima, ali i ukazivanja na osobnu različitost u odnosu na kontekst. Konzervativnost naglašena hercegovačkim podrijetlom ostavilo je traga i na njegov odnos prema ženi i obitelji. Majka²² kao uzor često puta je spominjana u njegovim privatnim pismima, a na nekoliko mjesta Šimić vrlo oštro komentira Tatjanine odluke, njezine prijateljice kao i njezin način pisanja pisma: »Kako gospođa Rajka? Nadam se da živiš s njome u prijateljstvu. To bi bilo potrebno barem dotle dok zajedno stanujete. Uopće mi malo pišeš o svom dnevnom životu. Osim toga su gotovo sva tvoja pisma, osobito ovo posljednje, strahovito hladna. No, ne bih hteo da Te ukorom nateram na drugi ton, jer bi on onda bio neiskren.«²³

Upozoriti nam je da je pismo upućeno Tatjani, drugo po redu u *Sabranim djelima* iz 1988. objelodanjeno na stranici 532, krivo je datirano. Piše Drinovci, 22. XII.1933, a riječ je 1923. godini.²⁴ Vjerojatno se radi o korektorskom propustu jer su pisma prepisivana s autografa, a sam Šimić posebno u epistolarnom obraćanju Draganu Težaku upozorava na brojne štamparske pogreške u njegovim tekstovima pa na nekim mjestima vrlo rezignirano piše: »Ja se već više ne mogu ljutiti na štampara i izdavača. Neka ih đavo nosi obojicu!«²⁵

Formalne su karakteristike pisma stereotipne i sastoje se od datiranja, oslovljavanja primatelja na početku, objašnjavanja uzroka i povoda pisanju i iznošenja sadržaja do potpisa pošiljatelja na kraju. Semantički slojevi u njima kreću se dakle od intimnih autorefleksivnih zapisa, preko kratkog opisa stanja u obiteljskom prostoru, do problematiziranja zbivanja u širem socijalnom kontekstu.

Šimić je, rekli bismo, u poslovnoj korespondenciji s književnikom Milanom Begovićem, nakon što je objavljen negativan tekst o M. Begoviću u časopisu koji on uređuje, vrlo britak i argumentiran polemičar. Pokazuje se i kao oštar kritik zbilje, odnosa u/prema časopisima kao što je *Vijenac*, *Suvremenik*, *Orkan*, *Pijedestal*, *Vijavica*, *Književnik* kao i u Društvu hrvatskih književnika, te ga posebno zabrinjava recepcija književnih djela.

Milanu Begoviću, 20.VI. 1923.

Ovde u Slavoniji se može čovek posle Zagreba doista popraviti. Ja se uopće brzo oporavljam (kao što brzo i propadam), ali brzini ovog oporavka ovde upravo sam se začudio. I mozak mi je bistriji, u Zagrebu sam se bio skoro poidiotio, pokretenio, og lupavio, pobenavio, itd. Idem koji put s prijateljem do ovdašnje tzv. inteligencije (učitelji, popovi) svi primaju Vijenac, pravije rečeno, šalju ga, a oni su toliko indolentni da bi ga uopće povratili (i platili, naravno). Ni

ne rastvore ga, i njihove žene upotrebljavaju za razne stvari. Beda tog Vijenca, tih svih njegovih saradnika (Ježića i drugih) može se ovde kod njegove publike, na koju se oni uvek pozivlju, videti najjasnije! Odavle ne mogu misliti ni na D. H. K. a da se ne zasmajem. Taj Leppe, pa Nikolić, pa Livadić, pa svih ih 400 koliko ih ima, koji govore o narodnoj literaturi, o literaturi za narod itd.²⁶

U njihovoj međusobnoj korespondenciji uočava se Šimićeva temperamentna i energična narav, posebice nakon nekih Begovićevih postupaka prema onim kritičarima (među kojima je i Šimić jer je pisao ponešto i o Krleži u *Orkanu*, a Krleža i Begović tada su bili vrlo bliski) koji su, kao što je pripomenuto, negativno ocijenili njegovo djelo: »Za to sve vreme svladavao sam se, ali je kadikad temperament svladao konvenciju, kako ste više puta doživeli. Kao čoveka Vas mi može biti žao, može mi biti i to što sam Vam naneo bol ali Vas kao pojavu u literaturi i celo njezino delovanje osuđujem najžešće.«²⁷

Bliskost i prijateljska toplina usmjerena je pak prema Iliji Jakovljeviću kojemu u jednome pismu šalje neobjavljenu pjesmu *Pod jablanima* potpisanu (inače su pisma upućena Jakovljeviću potpisivana sa *Tvoj Slavče*) pseudonimom: Arelok Ejoma.

II.

Umjesto zaključka ponoviti je kako se u dnevničkoj prozi prepoznaju narativne strategije ekspresionizma na razini teme, stila kao i razobličavanja subjekta dok je korespondencija A.B. Šimića dokumentarna građa za razumijevanje kulturalnih prilika u Hrvatskoj dvadesetih godina dvadesetoga stoljeća.

BILJEŠKE

- ¹ Ivo Frangeš, *Radna sveska A.B. Šimića*, Forum, 6, 1965.
- ² Zdenko Lešić, *Klasici avangarde*, Svjetlost, Sarajevo, 1986.
- ³ Manfred Jürgensen, *Dnevnik: Uvod*, Gordogan, 31-32-33, Zagreb, 1991, str. 231-247.
- ⁴ Usp. tekstove objelodanjene u zborniku radova *Ekspresionizam u hrvatskoj književnosti i umjetnosti*, Zg, 2002; npr. Cvjetko Milanja, *Utopijske značajke teorijskog uma hrvatskoga ekspresionizma*, str. 37-55.
- ⁵ A.B. Šimić, *Proza II*, August Cesarec, Zg, 1988, str. 465.
- ⁶ Pisma najčešće šalje iz bolnica u kojima se nalazi na liječenju: »Draga Tatjana, evo me već ima više dana u Cavtatu. Ovde mi je, dakako, lepše nego u bolnici. Dr. Novaković mi je jedino preporučio da se baš ne šetam, jer mi to još zasada ne može činiti dobro. I doista ima pravo.« Ibid. pod 5, str. 541.
- ⁷ Ibid. pod 5, Šimić, str. 467-468.
- ⁸ Ibid. pod 5, Šimić, str. 463.
- ⁹ Ibid. pod 5, Šimić, str. 465.
- ¹⁰ Ibid. pod 5, Šimić, str. 464.
- ¹¹ Karl Jaspers, *Filozofska autobiografija*, Bratstvo-jedinstvo, Novi Sad, 1987.
- ¹² Ibid. pod 5, Šimić, str. 476.
- ¹³ Ibid. pod 5, Šimić, str. 477.
- ¹⁴ Ibid. pod 5, Šimić, str. 477.
- ¹⁵ Izdvojiti ćemo još nekoliko rečenica napisanih na papirićima kao prilog prepoznatosti poetičke paradigme ekspresionizma projicirane autobiografskim diskursom: »Ova samoća o kojoj ja govorim, je sudbina. Ta samoća nije tražena, ona je nametnuta: izoliranost. Ali ta izoliranost nije ograđena dekorativnom kulom od bjelokosti. Ona je um životu, u ovom najzbiljskijem životu... taj A.B. Šimić je ovom A.B. Šimiću samom dalek i gotovo tuđ. Simbol je lice kroz koje odgonetavamo dušu. Stvarati — to je u najvišem i najponosnijem smislu mijenjati jer u meni je jedna neistjeriva odvratnost prema onima koji umjetnika smatraju svojim zabavljačem, harlekinom, jednako kao i prema onima nazovi umjetnicima koji to doista jesu.« Ibid. pod 5, str. 483.
- ¹⁶ Dio njihove intimne korespondencije objelodanjen je u knjizi »Ljubavna pisma hrvatskih književnika«, Zg, 1984.
- ¹⁷ Šimić navodi sljedeće: »Pravom ljubomorniku sve izaziva nepovjerenje, sve je razlog nespokoju. Žena ga vara već samo tim što živi i diše. On se boji onih djelovanja unutarnjega života, onih različitih pokreta puti i duše, koji čine da je ta žena stvor odvojen od njega samog, nezavisan, nagonski, sumnjiv i katkada neshvatljiv. On trpi što ona cvate

sama sobom kao lijepa biljka, a nikakva ljubavna moć ne može zadržati i uzeti sav miris što ga ona rasipa svijetom u tom nemirnom trenutku, koji je mladost i život. U suštini on joj ne prebacuje ništa, osim što ona jest. To je nešto što on ne može mirno podnositi... on hoće više i bolje no što je dopustila priroda. Žena nema te mašte.« Ibid. pod 5, str. 467.

¹⁸ Ibid. pod. 5, Šimić, str. 467.

¹⁹ Ibid. pod. 5, Šimić, str. 541.

²⁰ Usp.: »Zašto Ti daješ pisma Stanku koja ja pišem tebi. Ja nisam siguran da pisma koja pišem tebi, ne bi ovde na pošti čitali, zato se ona ovako poslovna. Tvoja pisma im je nemoguće čitati, jer sam ja uvek na pošti kad stigne torba, a da mene i nema opet ne mogu.« Str. 534.

²¹ Ibid. pod. 5, Šimić, 532.

²² Usp: »Moja mati ovako peče crnu kavu: uzavri u jednom loncu vodu da vre, onda tu vrelu vodu naliže u jednu džezmu u kojoj je već unutra samlevena kava, pa sad metne tu džezmu na vatru da opet uzavre i stane kipeti, promeša je i na koncu izlije u drugu džezmu iz koje se toči u findžan. Tako je kava i dobra i ima mnogo cveta. Na tozu (talogu kave) ona nikad ne peče. — Drago mi je da su Ti Rajka i Zora poklonile te stvari. Barem da nešto imaš.« Ibid. pod 5, str. 535.

²³ Ibid. pod 5, Šimić, str. 536.

²⁴ U izdanju Sabranih djela A.B. Šimića iz 1998. korektorska pogreška je uklonjena i napisana je točna godina — 1923.

²⁵ Ibid. pod. 5, Šimić, str. 565.

²⁶ Ibid. pod 5, Šimić, str. 517-518.

²⁷ Ibid. pod 5, Šimić, str. 527.